

رسانه و جرائم سازمان یافته

تألیف:

غلامحسین بیابانی

دانش آموخته واحد علوم و تحقیقات و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

محمد سلطانی فر

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات

سرشناسه : بیابانی، غلامحسین، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور : رسانه و جرایم سازمان یافته / مولفان غلامحسین بیابانی، محمد سلطانی فر.

مشخصات نشر : تهران: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، پلیس آگاهی، انتشارات کارآگاه، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری : ۱۹۸ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۱۲-۱۱-۵

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : جرایم سازمان یافته

موضوع : Organized crime :

موضوع : رسانه های گروهی -- جنبه های اجتماعی

موضوع : Mass media -- Social aspects :

موضوع : جرم و جنایت -- پیشگیری

موضوع : Crime prevention :

شناسه افزوده : سلطانی فر، محمد، ۱۳۴۰ -

شناسه افزوده : نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. پلیس آگاهی. انتشارات کارآگاه

رده بندی : ۹۱۳۹۵ ب۲ س / HV۸۰۷۹

رده بندی دیویی : ۳۴۷/۱۶

شماره کتابشناسی : ۴۱۶۵۲۵

عنوان کتاب: رسانه و جرایم سازمان یافته

تألیف: غلامحسین بیابانی، محمد سلطانی فر

ویرایش علمی: محمدحسین سلطانی فر

ویرایش ادبی: امیر فرهنگیان

صفحه آرای: محمود محرابی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۱۲-۱۱-۵

شماره مجوز انتشار: ۹۵۱۰۰۰۳/۹۵/۱۴

ناشر: نشر کارآگاه وابسته به پلیس آگاهی ناجا

شمارگان: ۱۰۰۰

چاپ اول: ۱۳۹۵

نشانی: خیابان فردوسی، خیابان نوفل لوشاتو، ساختمان شهدای پلیس آگاهی، طبقه چهارم،

مرکز تحقیقات کاربردی پلیس آگاهی ناجا

کلیه حقوق این اثر به پلیس آگاهی ناجا تعلق دارد

۵۳	پیشگفتار
۱۵	پیشگفتار
۶۵	فصل اول کلیات
۲۳	مقدمه
۲۵	تعریف جرائم سازمان یافته
۲۸	درآمدهای سازمان های جرم
۲۹	مجرمین جرائم سازمان یافته چه خصوصیات دارند؟
۳۲	تغییرات در جرائم سازمان یافته
۳۵	جرائم سازمان یافته و دستکاری جنایی
۳۷	جرائم سازمان یافته و ساختار فرصت های اجتماعی
۳۸	ارکان سازمان های جنایی
۳۹	علل عدم کشف جرائم سازمان یافته
۴۰	چگونه مجرمان پلیس را دور می زنند
۴۱	تفاوت قربانیان جرائم سازمان یافته با دیگر جرائم
۴۱	قدرت شبکه های جنایی از کجا ناشی می شود؟
۴۲	جرائم سازمان یافته چه ویژگی هایی دارد؟
۴۳	سازمان های جنایی چگونه در سازمان ها و ادارات نفوذ می کنند؟
۴۶	کارکرد دولت ها با جرائم سازمان یافته

۴۹	مقایسه تروریسم و جرم سازمان یافته
۵۰	مشخصه‌های مشترک تعاریف حقوقی از جرم سازمان یافته
۵۳	ویژگی‌های جنایت سازمان یافته فراملی
۵۳	عوامل و پیامدهای جرائم سازمان یافته
۵۷	راهبردها مقابله با جرائم سازمان یافته
۵۸	کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی
۶۳	فصل دوم: پوشش رسانه‌ای جرائم سازمان یافته
۶۵	مقدمه
۶۶	نقش رسانه‌ها در افشای جرائم سازمان یافته
۶۹	پوشش رسانه‌ای جرائم سازمان یافته
۷۶	پوشش رسانه‌ای اخبار مرتبط به خشونت و جرم سازمان یافته
۷۹	تصویر جرم سازمان یافته و مبتنی در آلمان
۸۰	پوشش جرائم سازمان یافته در آمریکا و روسیه
۸۲	جرم سازمان یافته و افسانه‌های مافیایی در فیلم و تلویزیون
۸۵	مشکلات پوشش رسانه‌ای جرائم فساد
۸۶	شفافیت و کاهش فساد
۸۶	شفافیت و رسانه
۸۸	انتشار تصویر چهره متهم در روزنامه‌ها
۹۰	محدودیت‌های پوشش رسانه‌ای جرائم در رسانه‌های ایران
۱۰۴	قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات
۱۰۶	معایب قانون
۱۰۸	ضمانت اجرای ضعیف
۱۰۹	چرا پلیس و سایر سازمان‌های امنیتی با رسانه‌ای شدن جرم موافق نیستند؟
۱۱۰	آفت‌های رسانه‌های امروز در برخورد با جرم چگونه است؟
۱۱۵	فصل سوم: دیدگاه‌ها و نظریه‌ها
۱۱۷	مقدمه
۱۱۸	نظریه‌های جرم‌شناسی
۱۲۹	فرصت‌ها مجرم می‌سازند
۱۳۳	روابط اجتماعی و شغل‌های مجرمانه

پیوندهای اجتماعی و (تأثیر گلوله برفی جامعه)	۱۳۵
شغل‌های مجرمانه و ساختار فرصت اجتماعی	۱۳۶
روابط اجتماعی، دستکاری، خشونت	۱۳۷
جرم در رسانه	۱۳۹
مافیای جرائم سازمان‌یافته	۱۴۲
فصل چهارم: کمیپ سازی و جرائم سازمان‌یافته	۱۴۷
مقدمه	۱۴۹
نقش رسانه‌ها در کمپین سازی	۱۵۲
کمپین‌های رسانه‌ای و بازاریابی اجتماعی	۱۵۳
کمپین‌های عمومی سازی پیشگیری از جرم	۱۵۸
چالش‌های معمول کمپین‌ها	۱۶۰
بایسته‌های طراحی یک کمپین	۱۶۰
فصل پنجم: رسانه و پیشگیری از جرم	۱۶۷
مقدمه	۱۶۹
رویکرد نظری رسانه و جرم	۱۷۱
کارکردهای منفی رسانه	۱۷۳
مفهوم پیشگیری از جرم	۱۷۵
اهمیت پیشگیری از جرم	۱۷۶
مطبوعات و پیشگیری از جرم	۱۷۷
راهبردهای رسانه‌ای	۱۸۸
فصل ششم	۱۹۳

پیشگفتار

ما امروز در شهر رسانه‌ای زندگی می‌کنیم و محیط پیرامونی ما را رسانه‌های گوناگون از کلاسیک تا مدرن احاطه کرده است. رسانه‌های ارتباطی از سال ۲۰۱۰ وارد عرصه جدیدی شده و تا به امروز، نقشی محوری داشته است (جراده، ۲۰۱۱). البته، رسانه، رکن ثابت حیات اجتماعی، فرهنگی و تمدن ملت‌هاست. قریب به صد سال است که قدرت ملت‌ها را رسانه‌هایشان تجلی پیدا کرده و رابطه معناداری میان جایگاه هر کشور در جهان و قدرت رسانه‌های آن کشور به وجود آمده است. به طوری که هر چه رسانه‌های یک ملت، بیشتر اثرگذار و مؤثرتر باشند، آن ملت، نیرومندتر به شمار می‌رود (محمدزاده، ۱۳۹۲: ۱۱۷). اگر چه نظام سلطه، مثلی است که رسانه، یک ضلع و قدرت و ثروت، دو ضلع دیگر آن را تشکیل می‌دهند. هر چند وفور اطلاعات در این رسانه‌ها به حدی است که از آن به انفجار اطلاعات تعبیر می‌شود، اما این وفور، منشأ دانایی و دسترسی به حقایق نیست، بلکه زمینه‌ساز جایگزینی «غفلت» به جای «آگاهی»، «خسونت» به جای «حماسه» و «هیجان کاذب» به جای توجه به «زیبایی‌های واقعی عالم» است (محمدزاده، ۱۳۹۲: ۱۱۸).

رسانه با قدرت و توانمندی خود می‌تواند جامعه ناامن را امنیت و جامعه امن را ناامن جلوه دهد، زیرا یکی از شاخص‌های امنیت یک جامعه، میزان وقوع جرائمی است که رخ می‌دهد. بر این اساس جرم علامت مهمی برای بیماری‌های نهفته و عمیق اجتماعی است (گتک، ۲۰۰۸: ۳۲). چرا که جرم، یکی از پدیده‌هایی است که زمینه‌های ناامنی را در جامعه فراهم آورده، توان دولت‌ها را به

خود معطوف می‌سازد و سالانه بودجه کلانی را برای مبارزه و مقابله با آن هزینه می‌نمایند. در این میان، یکی از جرائمی که به صورت اپیدمی در کشورها رشد می‌کند، جرم سازمان یافته است که در سال‌های اخیر توجه بسیاری از دولت‌مردان را به خود جلب کرده و همچون تهدیدی جدی علیه امنیت بشری تلقی می‌شود. موضوعی چندوجهی با دامنه‌ای بسیار گسترده که همواره در حال تغییر است و به همین دلیل، مقامات نمی‌توانند به نحوی مقتضی به آن رسیدگی کنند. در گذشته به جرم سازمان یافته از قالب فعالیت‌های قانونی و غیر قانونی اقتصادی می‌پرداختند و هویت گروهی در آنها اهمیت بسیاری داشت، چرا که جرائم سازمان یافته، اثرات عمیق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بر جوامع گذاشته و در بسیاری از کشورهایی که این جرائم در آنها شایع است و نهادهای سیاسی در برابر آنها ناتوانند، فساد می‌گروه‌های خلافکار بر نهادهای جامعه وارد می‌کنند، ناعده حقوقی را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. لذا وجود رسانه‌ها و مطبوعات در هر جامعه‌ای به مثابه شر و نوش جامعه است که رفتار دستگاه‌های مختلف دولتی را رصد می‌کنند. رسانه‌ها می‌توانند از طریق تهیه اخبار و گزارش‌های مربوط به پیگیری و پخش جرائم سازمان یافته در پیشگیری و مقابله با جرائم، نقش مؤثری داشته باشند و به گونه‌ای قبح ارتکاب جرم را افزایش دهند که ارتکاب و تحمل آن برای جامعه دشوار شود. وجود رسانه‌های تخصصی که به طور آزاد در زمینه جمع‌آوری اخبار و اطلاعات و نقض آن فعالیت می‌کند، عاملی اساسی در جهت بازدارندگی محسوب می‌شود. استفاده از کارشناسان متخصص در حوزه‌های اقتصادی و اداری می‌تواند نقش مؤثری در مبارزه با جرائم سازمان یافته داشته باشد. این رسانه‌ها به عنوان منابعی آگاه و هوشیار، اعمال سازمان‌ها و مدیران آنها را خواه در قالب طرح و پیرزده‌ها یا موارد دیگر زیر ذره بین قرار می‌دهند. افزایش دسترسی مردم به اطلاعات، راهکار قدرتمندی برای پاسخگویی مسئولین است.^۱ همانگونه که در نظریه پنجره‌های شکسته، عامل شکسته شدن پنجره‌های بعدی، این تلقی است که کسی مراقب خانه و پنجره‌های آن نیست، در سلسله نهادها و فعالیت‌های اداری نیز تلقی نبودن نظارت و مراقبت، می‌تواند باعث تسهیل بروز و تکرار جرائم اداری و سازمان یافته گردند. لازمه آنکه رسانه‌ها بتوانند در جلوگیری از جرائم، موفق باشند آنست که اولاً به اطلاعات دسترسی داشته باشند و ثانیاً تحت نفوذ گروه‌های فشار قرار نگیرند. از این رو رسانه‌ها به عنوان ابزار اصلی نقش مهمی در مبارزه و مقابله با جرائم شبکه‌ای و سازمان یافته دارند.

۱- ماده ۱۰ قانون ارتقاء سلامت اداری، وزارت کشور را موظف کرده است تمهیدات لازم را درباره توسعه و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه پیشگیری و مبارزه با فساد و سنجش شاخص‌های فساد فراهم کند.

به طور کلی دو عامل در وقوع جرم، نقش تعیین کننده دارد. یکی عرضه جرم و دیگری تقاضا؛ یعنی به هر میزان سود از بابت ارتکاب جرم، بالاتر باشد، احتمال وقوع جرم بیشتر می شود و برعکس اگر هزینه ورود به جرم، بیشتر شود، تقاضای جرم کاهش می یابد. در هر شغل یا حرفه ای، وقتی گردش مالی وجود داشته باشد، صنعت شکل می گیرد؛ مانند کشاورزی، نساجی، ورزش و.... وقتی صنعت شکل گرفت، برای اداره آن نیاز به سازمان دارد. سازمان در مجموع دو هدف را دنبال می کند: یکی قدرت و دیگری سود؛ حال اگر جرم بخواهد به سمت صنعتی شدن پیش رود، ابتدا لازم است به سمت سازمان یافتگی و تشکیلاتی شدن، گام بردارد و سپس سازمان، شکل گیرد. آن وقت هر جرم، شکل حرفه ای به خود خواهد گرفت. مانند آدم ربایی یا تروریسم حرفه ای. جرائم سازمان یافته اغلب از یک باند یا گروه ساده، بسیار پیچیده ترند و می توانند موجب همکاری دسته ها یا باندهای بسیاری برای یک هدف جنایی مشترک شوند.

جرائم سازمان یافته، انواع مختلفی از جرائم شرکت ها، سودهای ناشی از قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، قاچاق انسان و پولشویی را شامل می شود. دفتر برنامه کنترل قاچاق مواد سازمان ملل برآورد کرده است که گردش مالی باندهای غیر قانونی در دنیا، رقمی برابر با یک میلیارد دلار در روز می باشد. قاچاق مواد مخدر و مصرف آن از عوامل اصلی جرم و خشونت در سطح محلی و ملی و جهانی می باشند. اعتیاد به مواد مخدر، به ویژه در مناطق شهری، به شعله ور شدن جرم و خشونت، افزایش هزینه های پلیس و بهداشت اجتماعی، هم میبختگی خانواده ها و کیفیت زندگی پایین می انجامد (تیبایچو کا، ۱۳۹۴: ۳۱). از آنجایی که این شکایت فقط و فقط از مجرمان و جنایتکاران تشکیل می شوند، بنابراین میزان بالایی از جنگ و نزاع داخلی را نیز خیانت در میان آنان وجود دارد. آگاهی از ساختار این تشکیلات و اینکه چه کسی برای چه کاری کار می کند، به پلیس کمک می کند تا در وقت خود، مبادرت به دستگیری های مناسبی کند (بوسو، ۱۳۹۰: ۱۴). از سوی دیگر ارتباط میان جرم و اندازه شهر در کشورهای در حال توسعه با سه عامل زیر تبیین می شود:

اول: چرخه جرم در شهرهای بزرگ تر بیش تر می باشد. این امر به دلیل تمرکز بیش تر افراد ثروتمند است که فرصت های بیشتری را برای انجام جرم های مختلف فراهم می سازند و بازار بزرگتری از فروش کالاهای دست دوم سرقتی وجود دارد.

دوم: شانس دستگیری مجرمان در شهرهای بزرگتر کمتر است؛ زیرا در شهرهای بزرگ، زمان کمتری صرف اجرای قانون می‌شود و با سطح کمتری از همکاری اجتماعی با پلیس وجود دارد، همچنین نیاز به تعداد بیشتری افسر پلیس است.

سوم: بالاخره اینکه شهرهای بزرگتر پتانسیل بیشتری برای ارتکاب جرم دارند (تیبایجوکا، ۱۳۹۴: ۳۷). فعالیت‌های مجرمانه سازمان یافته با پیامدهای متعدّدش از سطوح جهانی به سطوح محلی کشیده شده است. آثار فساد به عنوان بزرگترین مانع توسعه جهانی به شمار می‌رود. ساکنان شهرها، عمده‌آبیشترین بار فساد را متحمل می‌شوند، زیرا آنان نسبت به ساکنان روستاها انتظار خدمات بیشتری از طرف دولت دارند، فساد، توزیع منابع را از زیرساخت‌های محلی به سمت پروژه‌های بزرگتر، جایگزینی زمین برای فسادهای بزرگتر فراهم است، منحرف می‌کند (تیبایجوکا، ۱۳۹۴: ۴۲). امروزه رسانه‌ها حلقه رابط میان دولت‌ها و ملت‌ها هستند و وابستگی شدیدی میان آنها حاکم است. رسانه‌ها می‌توانند یار کهکی دولت‌ها محسوب شوند. آنجایی که جمال عبدالناصر رئیس جمهور وقت مصر وقتی می‌بیند فساد در کشورش جولان می‌دهد و با تشکیل سازمان بازرسی نمی‌تواند با آن مبارزه نماید و سرانجام بازرسی هم به فساد متهم می‌شود، به این فکر می‌افتد که بازرسی ویژه‌ای راه‌اندازی نماید که با سرنگونی مرحوم حسنین هیکل^۱ مواجه می‌شود. وی آزادی مطبوعات را مطرح کرد و با این شیوه توانستند به جنگ با فساد بروند. این عمل یعنی رسانه‌ها جایگاه خود را در جامعه پیدا کردند و باری از جلای دولت برداشته‌اند. کودتایی که بر علیه دولت نوپای یلتسین، نخستین رئیس جمهور روسیه بعد از تروپاچف آخرین رهبر شوروی سابق در حال وقوع بود، این رسانه‌ها بودند که آن را فاش ساختند و مانع از جانشین شدن آن شدند یا کودتای نافرجام علیه دولت رجب طیب اردوغان رئیس جمهور ترکیه را رسانه‌ها فاش کردند. در ایتالیا همکاری برخی ارکان دولت با مافیا، باعث سقوط آنان از طریق رسانه‌ها شده است.

مانیز در داخل کشور، نمونه‌های زیادی داریم: به عنوان مثال اختلاس سه هزار میلیاردی را رسانه‌ها و مطبوعات منعکس و افشا کردند. پیش از اینکه پلیس، متوجه زنجیره‌ای شدن قتل‌های زنجیره‌ای رؤسای گلد کوئیست‌ها شود، نشریات این موضوع را اعلام کردند. آقای بگوویچ سرمربی کروات تیم ملی فوتبال ایران اعلام کرد که من بر اثر کودتای رسانه‌ها برکنار شدم. موضوع حقوق‌های نجومی برخی از مدیران در دستگاه‌های دولتی را رسانه افشا کردند. اینها نمونه‌هایی از

۱. هیکل، وزیر اطلاعات ناصر و بعدها سردبیر روزنامه الاهرام مصر شد. از زمانی که وی سردبیر روزنامه الاهرام شد، شمارگان روزنامه از ۹۵،۰۰۰ به ۹۵۰،۰۰۰ افزایش پیدا کرد.

قدرت رسانه‌ها است. پس واضح است که یک رسانه مستقل نه در ایران، بلکه در سراسر دنیا از چه قدرت بالایی برخوردار است. تا کنون اثر قابل توجهی در باب بکارگیری توانایی رسانه یا اثرگذاری آن و صرفه‌جویی در هزینه‌ها در هر سازمانی نگاشته نشده است. رسانه‌ها به همان اندازه که قابلیت بحران‌آفرینی و بزرگ‌نمایی آن را دارند، مانند بحران اکبرآباد تهران در سال ۷۳، می‌توانند با فضا سازی برای ایجاد امنیت، از فساد، پیشگیری و با جرم مبارزه کنند. رسانه‌ها هم می‌توانند در پیشگیری، نقش داشته و هم در تحریک جرم، به ایفای وظیفه بپردازند. همچنین می‌توانند در افشاگری و کشف مؤثر باشند. و هم می‌تواند از کنار یک واقعه به راحتی عبور کنند و کوه را تبدیل به کاه کنند. مانند رسانه‌های عربستان در پرداختن به واقعه منا علاوه بر پنهان سازی در نهایت حجاج را مقصر اصلی این واقعه معرفی کرده‌اند بر روی این جنایت سرپوش گذاشتند. بر این اساس رسانه، یک ابزار چندمنظوره است و بسته به اینکه چگونه از آن استفاده کنیم.

کتاب حاضر که در پنج فصل به رشته تحریر درآمده است که فصل اول اختصاص دارد به کلیات، در این فصل نگارندگان به تعریف جرائم سازمان، ویژگی‌ها و خصوصیات مجرمان سازمان یافته، تغییرات جرائم سازمان یافته، تفاوت قربانیان جرائم سازمان یافته با دیگر جرائم و در نهایت سازمان‌های جنایی چگونه در سازمان‌ها دوتی نفوذ پیدا می‌کنند را مورد کنکاش قرار می‌دهند. در فصل دوم این اینکه کتاب رسانه‌ها چگونه جرائم سازمان یافته را پوشش می‌دهند، را می‌خوانیم و همچنین رسانه‌ها چه نقشی در افشای جرائم سازمان یافته دارند. آیا رسانه‌ها همه جرائم را پوشش می‌دهند و یا گزینشی عمل می‌کنند. رسانه‌های کشف جنای می‌شرفته و قدرتمند هم گزینشی عمل می‌کنند، مشکلات پوشش رسانه‌ای جرائم سازمان یافته، رنج‌ر حیات و سایر موارد از جمله شفافیت و کاهش فساد و اینکه چرا پلیس و سایر سازمان‌ها با رسانه‌ای شدن برخی جرائم موافق نیستند و در نهایت آفت‌های رسانه‌های امروز در برخورد با جرم چگونه است. در این فصل مرور می‌کنیم.

در فصل سوم این کتاب اختصاص دارد به دیدگاه‌ها و نظریه‌ها، در این فصل دیدگاه‌های جرم شناسی به جرائم سازمان یافته پرداخته شده است. در این دیدگاه از نظریه‌های مانند مدل جرم، فعالیت‌های روزمره، نردبان ترقی و ده اصل فرصت جرم آمده و همچنین در این فصل جرم در رسانه اشاره شده است.

در فصل چهارم نگاه جدیدی به پرداختن به جرائم سازمان یافته مطرح شده است که همه را برای

مشارکت دعوت می‌کند و نقش کمپین سازی در مقابله با جرائم سازمان یافته پیگیری می‌کند. در این فصل نقش رسانه‌ها در کمپین سازی را مطرح کرده که به نوعی یک پنجره جدیدی برای مقابله و مبارزه با جرائم سازمان یافته به شمار می‌رود. چگونه کمپین‌های عمومی در پیگیری از جرم را طراحی کنیم، چالش‌های معمول کمپین‌ها در چیست. و بایسته‌های طراحی یک کمپین و ویژگی‌های آن در چه چیزی است را در این فصل مورد کنکاش قرار می‌دهد.

در نهایت فصل پنجم کتاب اختصاص به موضوع رسانه و پیگیری از جرم دارد. در این فصل علاوه بر یک مقدمه کوتاه اهمیت رسانه در پیگیری از جرم، رویکردهای نظری رسانه و جرم و کارکرد علمی رسانه و راهبردهای رسانه ای پرداخته است.

در خاتمه از تمامی صاحب‌نظران و کسانی که از منابع متون آنها در تالیف این مجموعه مورد استفاده قرار گرفت نهایت تشکر و نهایت سپاسگزاری به عمل می‌آید.

دکتر غلامحسین بیابانی

تیر ماه ۱۳۹۵